Klimatpolitiken måste accepteras av väljarna

Publicerad 29 aug. 2026 15:08 Lästid 8 Min

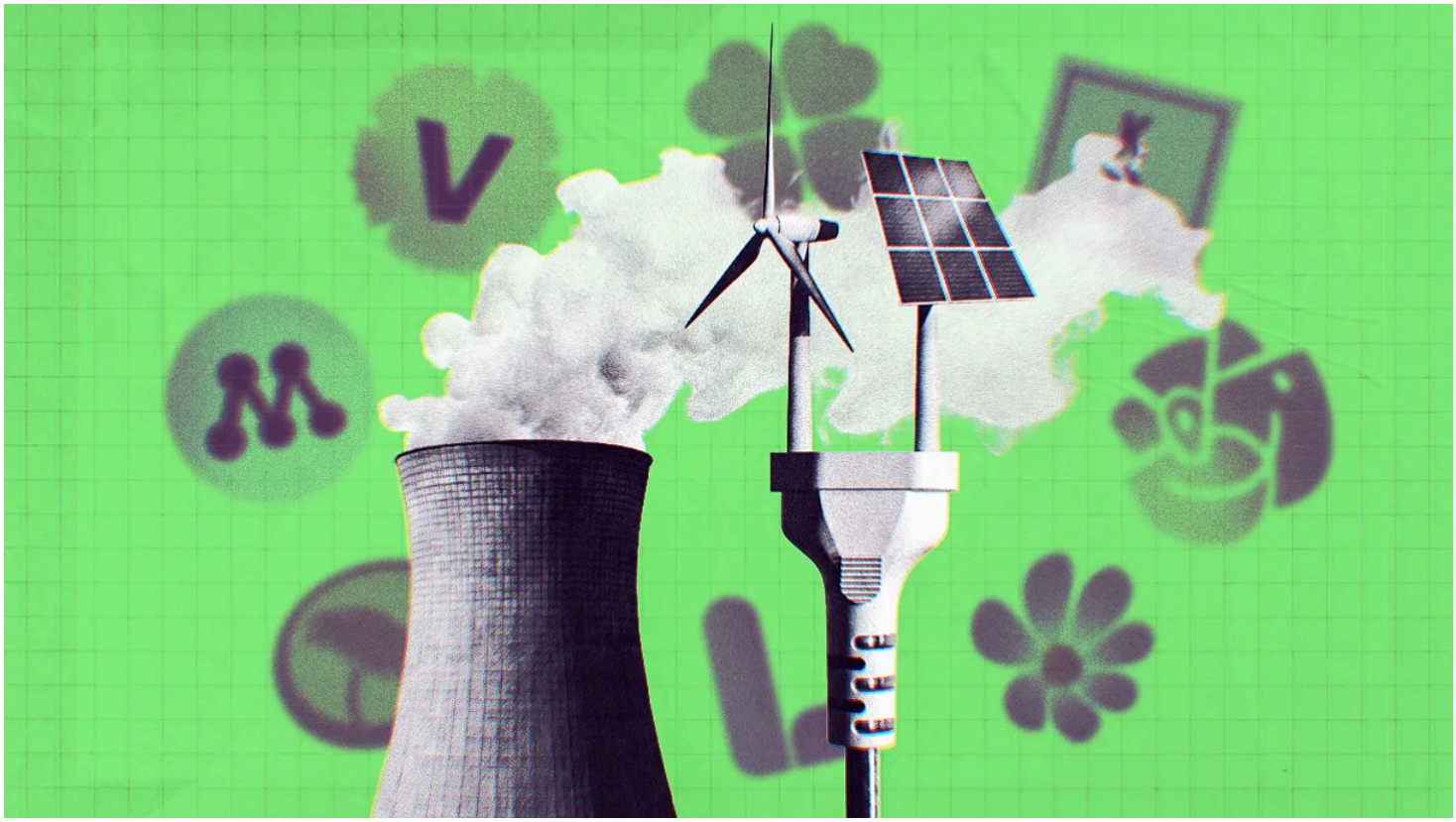

Foto: Wikimedia Commons. Kollage: Lukas Hökegård/Kvartal

En moraliserande retorik riskerar att stöta bort väljarna från en realistisk klimatpolitik, skriver professor Magnus Henrekson.

SKRIBENT

MH

Magnus Henrekson
Professor i nationalekonomi och tidigare vd för Institutet för Näringslivsforskning (IFN) 2005–...

PRESENTERAS AV

Henrik Höjer
Redaktör för vetenskap, historia och samhälle

Frågan är inte om klimatförändringar är verkliga eller om utsläppen bör minska.

Frågan är om Europas valda medel är effektiva, ekonomiskt realistiska och politiskt uthålliga. En politik som blundar för alternativkostnader och gör tekniska förhoppningar till investeringskalkyler kan bli både dyr och verkningslös.

Det moderna välståndet vilar på billig, koncentrerad och tillförlitlig energi. Stål, betong, plast och ammoniak – den materiella ekonomins fyra grundpelare – kräver enorma energiflöden. De bär upp bostäder, vägar, sjukhus, maskiner och livsmedelsproduktion. Också digitaliseringen vilar ytterst på elnät, gruvor, transporter och material.[1]

Fossil energi dominerar fortfarande

Därför är det missvisande att beskriva den fossila ekonomin som en historisk rest som kan avvecklas tämligen smärtfritt genom politiska beslut. Fossila bränslen stod 2025 fortfarande för 86 procent av världens energitillförsel. Tio år tidigare var andelen omkring 89 procent. Andelen har alltså minskat långsamt. Samtidigt har dock den absoluta användningen av fossil energi ökat med omkring tio procent.[2]

Det betyder inte att fossil energi är omöjlig att ersätta, men ersättningen måste vara skalbar, leveranssäker och rimligt prissatt. Om den inte är det sjunker produktiviteten och därmed reallönerna.

Energisystemet lyder inte under pressmeddelandets logik.

När EU lanserade den gröna given 2019 kallade **Ursula von der Leyen** den Europas *”man on the moon moment”*.[3] Bilden var lockande: samla politik, vetenskap, industri och kapital kring ett stort uppdrag och åstadkom det till synes omöjliga.

> ***”EU svarar för ungefär sex procent av världens utsläpp och Sverige för en dryg tusendel.”***

Men månlandningen var ett avgränsat tekniskt projekt med ett tydligt mål. Klimatomställningen är en genomgripande förändring av hela

samhällsekonomin. Den berör miljontals beslut i hushåll och företag, ett stort antal omogna tekniker, energisäkerhet, råvaror, internationell konkurrens och svåra fördelningskonflikter. Den kan inte ledas som ett enda projekt från ett kontrollrum.

Politiken vilse

Här går den uppdragsorienterade industripolitiken vilse. [4] Staten nöjer sig inte med att prissätta utsläpp, finansiera grundforskning och bygga infrastruktur. Den pekar också ut tekniker, företag och orter som vinnare: vätgas, batterier, grönt stål, havsbaserad vindkraft...

Teknisk potential behandlas som om den redan vore kommersiell verklighet.

När stora kapitalflöden följer politiska prioriteringar uppstår dessutom en välkänd allians. Aktivister ger projekten moralisk legitimitet samtidigt som företag och regioner söker subventioner, garantier och regleringsfördelar. Vinsterna kan bli privata medan förlusterna hamnar hos skattebetalarna.

Klimatnyttan riskerar att bli underordnad kampen om stöden.

Staten har spelat en viktig roll i många tekniska genombrott. Men det är stor skillnad mellan att finansiera grundforskning och infrastruktur och att välja en viss kommersiell lösning eller ett visst projektbolag. I det senare fallet koncentreras experimenten. När prestige och arbetstillfällen kopplats till ett projekt blir det dessutom politiskt svårt att avbryta, även när ny information visar att kalkylen inte håller.

Lockelsen är blocköverskridande. Regeringen vill använda statliga lån, prissäkring och delägande för ny kärnkraft. [5] Miljöpartiet går till val på en klimatfond på 100 miljarder kronor per år i tio år, och Socialdemokraterna lovar mer billig el från alla fossilfria kraftslag. [6,7]

Förslagen skiljer sig åt, men kontrollfrågan är densamma: Vilken risk ska investeraren bära, vilken ska skattebetalaren bära och när ska ett olönsamt projekt avvecklas?

När verkligheten hann i kapp

Den gröna givens centrala förutsättning var stora mängder billig fossilfri el. Ändå har EU:s elanvändning minskat sedan lanseringen. Jämfört med tidigare toppnivåer är användningen omkring 20 procent lägre i Storbritannien, 15 procent lägre i Tyskland och 10 procent lägre i Sverige jämfört med 2001. En del förklaras av effektivisering och strukturförändringar.

Men siffrorna beskriver knappast den elektrifieringsvåg som utlovades.

Samtidigt har många vätgasprojekt skjutits upp, krympts eller stoppats.[8] Grön vätgas kräver billig el, elektrolysörer, lagring, distribution och kunder beredda att betala en premie. När el och kapital är dyra faller kalkylen snabbt. Projekt som såg självklara ut under åren av låga räntor och politisk eufori framstår nu som vad de alltid var: riskfyllda experiment.

Kärnkraftens återkomst är ett annat uttryck för samma nymornade verklighetskontakt. Vid den gröna givens lansering behandlades kärnkraften ofta som ett hinder. Våren 2026 beskrev von der Leyen den i stället som avgörande för vägen till fossilfrihet 2050.[9] Fysiken hade inte förändrats. Det hade dock den politiska bedömningen.

Detta är inte argument mot offentlig klimatpolitik. Utsläpp är ett globalt marknadsmisslyckande som kräver politiska svar. Men när ett styrmedel misslyckas måste det kunna skiljas från målet. Att ompröva ett vätgasprojekt är inte att ge upp utsläppsminskningarna. Tvärtom är förmågan att byta väg en förutsättning för att nå dem utan att slösa bort kapital och förtroende.

Billig produktion är inte ett billigt system

Billig el har blivit ett blocköverskridande vallöfte. Vind och sol har låg rörlig kostnad när de producerar. Men ett elsystem måste leverera effekt när den efterfrågas, på rätt plats och med rätt kvalitet. Värdet av el beror på när och var den finns.

Väderberoende kraft producerar dessutom ofta samtidigt över stora områden. När det blåser pressas priset och därmed intäkterna. När det inte blåser krävs annan kapacitet. Ju större andelen vind och sol blir, desto mer

måste systemet betala för nät, balansering, reservkraft, lagring, bortkoppling och flexibel efterfrågan. Den enskilda anläggningens produktionskostnad säger därför allt mindre om den totala kostnaden. [10]

Vind och sol kan vara viktiga delar av energimixen. Men en stabil fossilfri elförsörjning kräver också planerbar produktion. För Sverige betyder det framför allt vattenkraft och kärnkraft.

Att räkna bort deras systemvärde är inte grön framsynthet utan ekonomisk kortsynthet.

Klimatpolitiken måste accepteras av väljarna

I valrörelsens slutskede bör varje klimat- och energiförslag prövas mot en enkel demokratisk regel: väljarna måste förstå kostnaderna och uppfatta fördelningen som rimlig. När hushåll först får höra att omställningen ska skapa billig energi och nya jobb, men sedan möter högre priser, industrinedläggningar och förluster som vältras över på staten, eroderar förtroendet.

Motreaktionen kan inte avfärdas som okunskap eller populism. Den kan vara ett rationellt svar på att uppoffringarna aldrig redovisades ärligt. Landsbygdsbor, bilberoende pendlare och energiintensiv industri bär andra kostnader än välbeställda storstadsgrupper. Samtidigt kan kapitalstarka projektägare få offentliga garantier. En sådan ordning är svår att försvara, även om målet är gott.

Den moraliserade retoriken gör saken värre. När invändningar mot ett styrmedel behandlas som invändningar mot klimatmålet ersätts prövning med grupptillhörighet. Men seriös klimatpolitik kräver jämförelser: kostnad per reducerat ton, påverkan på elsystemet, risk för koldioxidläckage och möjlighet till global spridning. Det är just när målet uppfattas som existentiellt som kraven på nykter analys måste vara som högst.

Problemet är dessutom globalt trots att många ledande svenska politiker framhärdar med att påstå att ”vi måste lösa klimatkrisen”. [11]

EU svarar för ungefär sex procent av världens utsläpp och Sverige för en dryg tusendel, och om Sverige tillgodoräknar sig nettoupptaget av

koldioxid i skogen är Sveriges totala koldioxidutsläpp redan i dag negativa med bred marginal.[12]

Om dyr europeisk klimatpolitik flyttar produktion till länder med högre utsläpp blir den globala nyttan liten. Europas viktigaste bidrag är därför inte att maximera den egna uppoffringen, utan att utveckla teknik och institutioner som andra länder faktiskt har råd att använda.

Gör det som fungerar

Klimatpolitiken behöver inte mindre ambition, utan mer disciplin. Generella styrmedel bör gå före selektiva miljardbidrag. Koldioxidprissättning, utsläppshandel, teknikneutrala investeringsavdrag, snabbare tillstånd och robust infrastruktur låter företag pröva flera vägar. Staten bör skapa spelregler och bära ansvar för gemensamma nyttigheter – inte försöka ersätta marknadens urval.

Stöd som ändå ges ska vara transparenta, tidsbegränsade och ha tydliga avvecklingsregler. Om staten tar en stor del av risken bör den också få del av uppsidan. Projekt med långvarigt negativt kassaflöde och svag privat betalningsvilja ska inte hållas vid liv därför att politiker investerat prestige i dem.

Framför allt måste politiken våga ompröva. Vätgasprojekt, vindkraftssatsningar och industriplaner som inte håller tekniskt eller kommersiellt bör avslutas utan att reträtten beskrivs som ett moraliskt nederlag.

Misslyckanden är en nödvändig del av innovation; problemet uppstår när staten hindrar dem från att få konsekvenser.

Varje miljard har en alternativ användning: elnät, forskning, utbildning, försvar, klimatanpassning eller sänkta skatter. Det är därför otillräckligt att fråga om ett grönt projekt kan minska utsläppen. Man måste också fråga till vilken kostnad, jämfört med vad och med vilken global effekt.

Den största förbättringspotentialen finns ofta i existerande företag. De har anläggningar, kunder, tekniskt kunnande och kassaflöden. Rätt prissignaler kan få tusentals sådana företag att stegvis minska energi- och

materialåtgången. Många små förbättringar ger mindre politisk dramatik än ett nytt prestigeprojekt, men ofta mer lärande och större samlad effekt.

En omställning som håller

Den gröna omställningen har störst chans att lyckas om den behandlas som ett långsiktigt ekonomiskt förändringsarbete, inte som ett politiskt månlandningsprojekt. Marknadsekonomins styrka är att många lösningar prövas parallellt och att vinster och förluster ger information. Politikens uppgift är att sätta ramarna, prissätta utsläppen och investera i sådant som marknaden inte kan bära ensam.

Omställningen måste också beskrivas sanningsenligt.

Vissa åtgärder kan ge innovationer och nya företag. Andra kommer att höja priser, sänka produktiviteten eller slå ut verksamheter. Det kan ändå finnas skäl att genomföra dem, men då ska de försvaras som kostnader för ett angeläget mål – inte som en gratis tillväxtstrategi.

En klimatpolitik som förenar miljöambition med ekonomisk rationalitet kan bli både effektiv och uthållig. En politik som förnekar målkonflikterna riskerar motsatsen: ekonomisk stagnation, förlorat förtroende och en folklig motreaktion som gör en rationell klimatpolitik svårare. Realism är inte omställningens fiende utan dess förutsättning.

Valet bör därför handla mindre om vem som kan lova flest terawattimmar, fabriker eller miljarder och mer om tre krav: redovisad systemkostnad, privat medrisktagande och trovärdiga på förhand bestämda villkor för när staten ska minska eller avsluta sitt stöd till ett projekt. Den regering som tillträder efter valet bör bindas av samma krav oavsett om projektet heter kärnkraft, vätgas, vindkraft eller grönt stål.

För Sverige och Europa bör framgång därför mätas i mer än territoriella utsläppskurvor. Avgörande är om vi utvecklar lösningar som sänker utsläppen utan att slå sönder den produktionsförmåga som finansierar välstånd, försvar och fortsatt miljöarbete.

En modell som bara rika och subventionsstarka samhällen kan bära kommer aldrig att lösa ett globalt problem.

SKRIBENT

MH **Magnus Henrekson**

PRESENTERAS AV

 Henrik Höjer

FOTNOTER

1. Smil, Vaclav (2022). *How the World Really Works – A Scientist's Guide to Our Past, Present and Future*. New York: Penguin.
2. Energy Institute (2026). *Statistical Review of World Energy*. https://www.energyinst.org/statistical-review
3. von der Leyen, Ursula (2019). Press Remarks by President von der Leyen on the Occasion of the Adoption of the European Green Deal Communication. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/speech_19_6749
4. En missionsorienterad innovationspolitik innebär storskaliga statliga program och centralt styrd industripolitik för att lösa väldefinierade samhällsmål. Se vidare Mazzucato, Mariana (2021), *Mission Economy: A Moonshot Guide to Changing Capitalism*. New York: HarperCollins Publishers.
5. https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2026/06/nasta-stora-steg-for-ny-karnkraft-i-sverige/
6. https://www.mp.se/just-nu/100-miljarder-per-ar-for-en-trygg-klimatomstallning/
7. https://www.socialdemokraterna.se/nyheter/nyheter/2026-08-12-socialdemokraterna-gar-till-val-pa-att-fa-pa-plats-mer-billig-el
8. Sandström, Christian (2025).”60 vätgasprojekt i malpåse – därför fortsätter trenden”. *Affärsvärlden*, 14 december. https://www.affarsvarlden.se/artikel/sandstrom-60-vatgasprojekt-i-malpase-darfor-fortsatter-trenden-2026

9. Uttalandet är hämtat från Ursula von der Leyens öppningstal vid det internationella toppmötet för kärnkraft i Paris den 10 mars 2026, där hon beskrev det tidigare avståndstagandet från kärnkraft som ett strategiskt misstag: ”Nuclear innovation and global energy security: President von der Leyen at the Nuclear Energy Summit”, https://www.youtube.com/watch?v=uDWSl1F2Knc.
10. Henrekson, Magnus och Mats Nilsson (2026). ”Låga produktionskostnader men allt högre elpriser – hur hänger det ihop?”. *Ekonomisk Debatt* 54(3), s. 18–30.
11. För ett aktuellt exempel, se Miljöpartiets valplattform (https://valkompass.svt.se/2026/parti/miljopartiet/): ”Vi kan och vi ska lösa klimatkrisen – samtidigt som vi bygger ett starkare land som är bra för alla.”
12. Europaparlamentet (2024). Klimatet i Europa: fakta och siffror. https://www.europarl.europa.eu/topics/sv/article/20180703STO07123/klimatet-i-europa-fakta-och-siffror och Naturvårdsverket (2025). Nettoutsläpp och nettoupptag av växthusgaser från markanvändning (LULUCF). https://www.naturvardsverket.se/data-och-statistik/klimat/vaxthusgaser-nettoutslapp-och-nettoupptag-fran-markanvandning

Klimatpanik gör oss dumma

Publicerad 30 maj 2026 15:00 Lästid 8 Min